"यदैव स्त्रियै स्तनावाप्यावेते ऊधः पन्नूनाम्" शत० ब्रा० २,५,१,५। अस्य बहु० स० अनङ् समा० ङीप्। पीनोन्नी घटोघ्नी। "भुवं कोणेन कुण्डोघ्नी मेध्येनावभृथादपि" रघुः। अस्त्रियान्तु न कुण्डोघ्नेधैतुकम्" सि० कौ०। अनन्तत्वेनेवोपपत्तौ अनङ्विधानं समासे सान्तप्रयोगवारणार्थम्। समासान्तविधेरनित्यत्वात् क्वचित् "मरुङ्कनेत्रां खाकारां पीनोधसमनिन्दिताम्। अभिनन्द्य सतां राजन्निन्दिनीं गाधिनन्दनः" भा० आ० १७५ अ०। आर्षत्वाद्वा तथा प्रयोगः। लोके तु न तथा। तत्र भवः शरीरावयवत्वात् यत्। ऊधस्य तद्भवे दुग्धे न०। "ऊधस्यमिच्छामि तवोपभोक्तुम्" रघुः। प्राशस्त्ये मतुप् मस्य वः ङीप्। ऊधस्वती प्रशस्तोधोयुक्तायां गवि। "सिषिचुःस्म व्रजान् गावः पयसोधस्वतीर्मुदा" भा० १, १०,५। ऊधसि हितम् गवादि० यत् अनङ् च। ऊधस्य ऊधसोहिते द्रव्यभेदे, यद्भोजने आपीनं पीनं भवति तस्मिन् द्रव्ये त्रि०। २रात्रौ निरु० तस्याश्च हि मकरकरसम्पर्केण क्लेदयोगात्तथात्वम्।

ऊन परिहाणे अदन्तचुरा० उभ० सक० सेट्। ऊनयति ते औनिनत् त लुङि वा चङ् औनयीत् औनयिष्ट। ऊनः ऊनितः। "मा त्वायतोऊरितुर्मानयीः" ऋ० १,५,३,३।

ऊन त्रि० ऊन-क्तानौ अच्। १हीने, २असंपूर्णे च। "ऊनं न सत्वेषुधिकोबभाषे" "किञ्चिदूनमनूनर्द्धैः शरदामयुतं ययौ" रघुः। "ऊने दद्याद्गुरुर्नैव यावत् सर्व्वस्वमुभवेत्" ह० र०। "ऊनद्विवार्षिकं प्रेतं निदध्युर्बान्धवा बहिः" मनुः "ऊनं वाप्यधिकं वापि लिखेद्यो राजशासनम्" याज्ञ०। ऊनार्थयद्योगे तृतीया। एकेनोनः। ऊनार्थकशब्देन वा तृतीयास०" माषेणोनः माषोनः कलोनः कलयोनः। एकोनविंशतिः एकोनत्रिंशत् एकोनचत्वारिंशत् एकोनपञ्चाशत् एकोनषष्टिः एकोनसप्ततिः एकोनाशीतिः एकोननवतिः एकोनशतम्। तत्तत्संख्याया एकैकोनसंख्यायाम्। एवं द्व्यूनविंशत्यादयोपि अष्टादयादिसंख्यासु। संख्यासु एकत्वस्य प्रथमोपस्थितत्वात् एकशब्दाप्रयोगेऽपि एकत्वेनैवोनत्वावगमात् ऊनविंशत्यादिशब्दानामेकोनविंशत्यादीनां बोधकत्वम्। "एकेन द्वाभ्यामित्यूनके निवृतः" सर्वानु०।

ऊनचत्वारिंश त्रि० ऊनचत्वारिंशतः पूरणः डट्। ऊनचत्वारिंशद्संख्यापूरणे एवमूनविंश ऊनत्रिंश ऊनपञ्चाश इत्यादयः तत्तत्संख्यापूरणेषु स्त्रियां ङीप्। तत्रार्थे तमप्। ऊनचारिंशत्तम तदर्थे। एवमूनविंशतितमादयस्तत्तत्संख्यापूरणेषु स्त्रियां ङीप्।

ऊबध्य न० ऊ-ईषदर्थे बध्यं लोर्ष्णम्। ईषल्लोर्ष्णे तथादौ "यदूबध्यसुदरस्यापयाति" ऋ० १,१६२,१० "ऊबध्यम् ऊर्णं तथादि" भा० "अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना ऊबध्यं वातं सर्व्वं तदारात्" यजु० १९,८४, "ऊबध्यमामायगतम् वेददो०। २तत्स्थाने च "एतद्वोऽस्त तद्वरध्वमिति सर्पेभ्योयत्तत्सारूगूबध्यं यावस्तुतं भवति तद्वरन्ति सर्पाः" आश्व० गृ० ४,९,२६। अस्य अन्तःस्थ ब मध्यत्वमित्येके।

ऊबध्यगोह पुं० ऊबध्यस्य गोहः प्रच्छादनं यत्र। आन्त्रप्रच्छादनस्थाने। "सव्याहृतः शामित्रोबध्यगोहचात्वालोत्करास्तावान्" आश्व० श्रौ० ५,२,१६, "ऊबध्यगोहोनाम आन्त्रप्रच्छादनस्थानम्" नारा० ह०। [वाच्य।

ऊम् अव्य० ऊय-डुक्। १रोषोक्तौ, २प्रश्ने, ३निन्दायां, ४स्वीकारे।

ऊमन न० ऊय-मन् कित् ऊठ् च। नगरभेदे उज्जयिनीद०। कर्त्तरि मन्। २रक्षितरि त्रि०। "परि व ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु" ऋ० १०,२२,५, "ऊमेभ्यो रक्षितृभ्यः" भा०। भावे मन्। ३रक्षणे न०। "ये मर्त्यं पूतनयान्तमूर्भिः" १,१९९,७, ऊमैः अल्परक्षणैः" भा०। उज्जयिनीदत्तस्तु तस्य वा० हुस्वं प्रकल्प्य उमाशब्दमाह। स च उमाशब्दार्थे। वेओरूपम् यदि वाऽवतेः रूपमुभयथापि वा० हुस्व इति बोध्यम्।

ऊय तन्तुसन्ताने भ्वा० ईदित् आत्म० स क० सेट्। ऊयते औयिष्ट। ईदित्त्वात् निष्ठायां नेट् ऊतः ऊतवान् ऊतिः

ऊररी अव्य० ऊय-बा० ररीक्। १अङ्गीकारे, २विस्तारे च। ऊजि गतिस० ऊररीकृत्य। क्त ऊररीकृत अङ्गीकृते विस्तीर्णे च त्रि०। घञ् ऊररीकारः अङ्गीकारे विस्तारे च पु०।

ऊरव्य पुंस्त्री ऊरौ भवः शरीरावयवत्वात् यत्। १वैश्ये तज्जातिस्त्रियां टाप् योपधत्वात् न ङीप्। वैश्यानां ब्रह्मण ऊरुजातत्वञ्च "ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत् बाहू राजन्यः कृतः। ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत" यजु० ३१,११, उक्तेः "लोकानां स विवृद्ध्यर्थं मुखबाहूरुपादतः। ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रञ्च निरवर्त्तयत्" मनूक्तेश्च। तस्य वृत्तिरपि तत्रोक्ता। "मुखबाहूरुपज्जानां पृथक् कार्य्याण्यतन्द्रितः" इत्युपक्रम्य "पन्नूनां रक्षणं दानमिज्याध्ययनमेव च। वणिक्पथं कुसीदञ्च वैश्यस्य कृषिमेव च"। २ऋषभवमाले त्रि०।

ऊरी अव्य० ऊय-बा० रीक्। १अङ्गीकारे, २विस्तारे च।